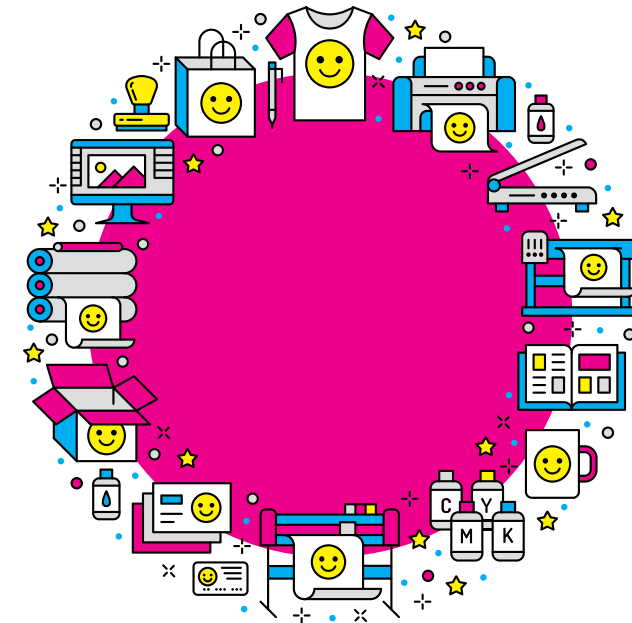

Gt

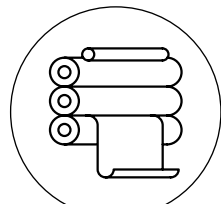
graafinen teollisuus ry

Vuosikertomus 2019

Gt
graafinen teollisuus ry

Vuosikertomus 2019

Sisällysluettelo

Toimintaympäristön kehitys vuonna 2019

Yleinen taloudellinen kehitys	7
Mediamainonta	8
Graafinen teollisuus	9
Suhdannenäkymistä	13

Graafinen Teollisuus ry:n toiminta

Liiton jäsenmäärä ja talous	14
-----------------------------------	----

Edunvalvonta

Työehtokysymykset	16
Jakelu	17
Painetun paperin ympäristövaikutukset	18

Jäsenpalvelut

Jäsenmerkki	20
Mediapäivä	20
Graafisen tuotannon laatusertifikaatti	21
Graafisen tuotannon ympäristösertifikaatti	21
Hiilijalanjäljen laskenta	22

Koulutustoiminta	22
Alan tilastointi ja toimialaseuranta	23
Print&Media-lehti	23

Kansainvälinen yhteistyö

Intergraf	25
-----------------	----

Tavarantarkastajat

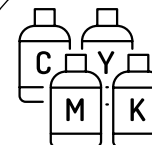
.....	26
-------	----

Liiton jäsenistö ja hallinto

Jäsenistö	27
Liittokokoukset	28
Hallitus	28
Vaalivaliokunta	29
Tilintarkastaja	29
Liiton henkilöstö	29
Edustukset	29

Jäsenyrietykset vuoden 2019 päättyessä

.....	31
-------	----

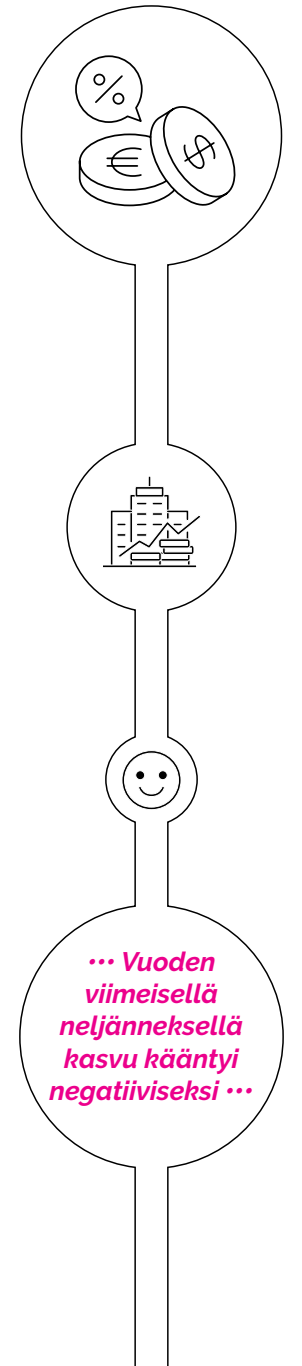
Toimintaympäristön kehitys vuonna 2019

Yleinen taloudellinen kehitys

Korkeasuhdanteen jakso oli vuonna 2019 jo Suomessa ohitettu ja merkit talouskasvun hidastumisesta olivat selvät. Maailmantalouden ja euroalueen kasvu jäi vaisuksi, ja kehitys heijastui myös Suomen talouteen.

Reilut kolme vuotta sitten alkaneen korkeasuhdanteen jakson aikana Suomen talous kasvoi parhaimmillaan (vuonna 2017) 3,1 prosentin vauhtia. Joulukuussa 2017 kuluttajien luottamus saavutti jopa mittaushistorian korkeimman saldoluvin. Luottamus kuitenkin hiipui nopeasti vuoden 2018 aikana ja kääntyi lopulta negatiiviseksi. Vuoden 2019 aikana kuluttajien luottamus edelleen heikentyi, mikä merkitsi hidastuvaa talouskasvua.

Tilastokeskuksen ennakkotietojen mukaan Suomen bruttokansantuote kasvoi 1 prosentin vuonna 2019. Kasvu oli edellistä vuotta hitaampaa, ja vuoden viimeisellä neljänneksellä kasvu kääntyi negatiiviseksi. Vuoden lopun heikentyneistä näkymistä huolimatta kukaan ei voinut vielä tuolloin ennakoida vuonna 2020 alkanutta koronaviruspandemiaa, jonka johdosta talouden rattaat pysähtyivät ympäri maailman. (Lähteet: Tilastokeskus)

... Vuonna 2019 mainonnan määrä kasvoi 1,2 prosenttia edellisestä vuodesta ...

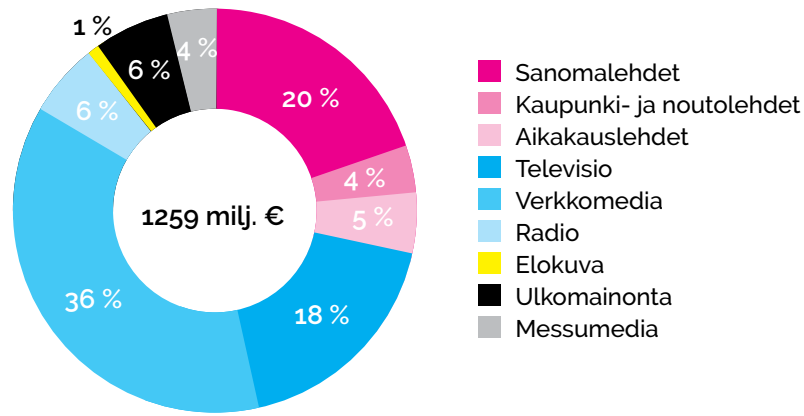
Pieni mainoskakku. Mediamainonnan panostukset vuonna 2019.
Lähde: Kantar TNS

Mediamainonta

Vuonna 2019 mediamainontaan käytettiin Suomessa yhteensä 1259 miljoonaa euroa. Mainonnan määrä kasvoi 1,2 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna. Perinteisissä medioissa digimainonnan sekä radioissa lineaarisen radion mainonnan myynti kasvoivat. Painetun median ja lineaarisen television mainosmyynnit sen sijaan laskivat edeltävästä vuodesta. Mainoseuroista suurin osuus on verkkomediassa (37 %), ja sen kasvu oli 9 %. Mediaryhmistä prosentuaalisesti eniten kasvoi ulkomainonta (+19 %).

Tarkasteltaessa eri mediaryhmiä niin, että osuuksissa on mukana digitaalinen mainonta, on sanoma- ja aikakauslehtien osuus koko mediamainonnan määrästä 37 prosenttia (40 % vuonna 2018). Some- ja hakusanamainonta kasvoivat edelleen voimakkaasti (sometownmainonta +19 % ja hakusanamainonta +9 %).

Kantarin kuukausittaisen mediaseurannan mukaan vähittäiskaupan osuus mainonnan määrästä oli vuonna 2019 edelleen merkittävä 22 prosenttia (195 milj. €). Muita suuria toimialoja olivat autot (86 milj. €) ja elintarvikkeet (75 milj. €). Brändimainonnan osuus mediamainonnan kokonaisuudesta oli 62 prosenttia eli vuoden 2018 tasolla. Luokitellun mainonnan osuus oli 16 prosenttia. (Lähde: Kantar)

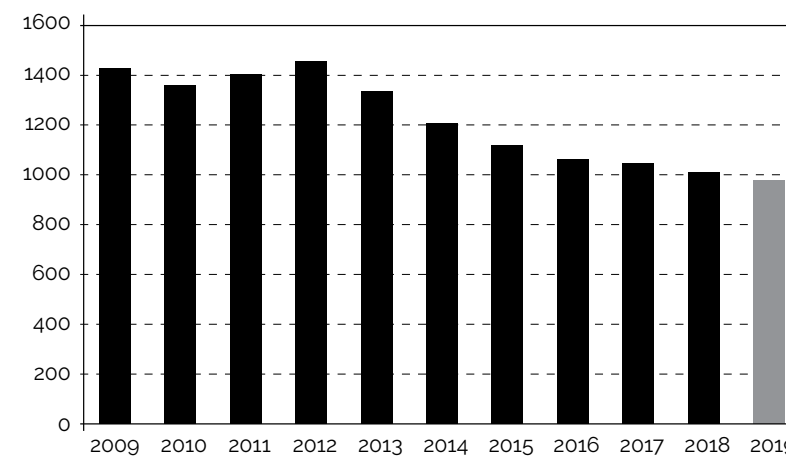
Graafinen teollisuus

Painoalan näkymät heikkenivät vuonna 2019 muun talouden mukana, ja vuodesta 2008 alkanut graafisen teollisuuden liikevaihdon lasku jatkui. Korkeasuhdanteen huippuvuotena 2017 alan tuotantomäärät ja arvonnäkyvyys kasvoivat, mutta negatiivisen hintakehityksen vuoksi vahvaan talouskasvu ei riittänyt kasvattamaan alan liikevaihtoa. Vuonna 2019 korkeasuhdanne oli jo takanapäin ja myös tuotantomäärät kääntyivät laskuun.

Tuorein Tilastokeskuksen julkaisema vuositilasto on vuodelta 2018, jolloin toimialan 181 Painaminen ja siihen liittyvät palvelut liikevaihto oli 1009 miljoonaa euroa, supistusta vajaan 4 prosenttia edelliseen vuoteen verrattuna.

Vuoden 2019 liikevaihdon kehityksestä ei ole vielä saatavilla virallisia tietoja, mutta Tilastokeskuksen julkaiseman liikevaihtokuvaajan perusteella toimialaluokan 18 Painaminen ja tallenteiden jäljentämisen liikevaihto laski 6,2 prosenttia edeltävästä vuodesta. Tämän tiedon valossa liikevaihdon taso vuonna 2019 olisi ollut noin 950 miljoonaa euroa. Arviomme on, että lopullinen toteuma on hieman tämänhetkisiä ennakkotietoja positiivisempi.

Miljoonaa euroa

... Graafisen teollisuuden liikevaihdon lasku jatkui ...

Toimialaluokka 181: Painaminen ja siihen liittyvät palvelut. Liikevaihdon kehitys vuosina 2009–2019. Vuoden 2019 luku on arvio.

Lähteet: Tilastokeskus ja Gt

... 7 % alan yrityksistä työllistää 70 % alan henkilöstöstä ...

Toimialaluokka 181: Painaminen ja siihen liittyvät palvelut. Yritysten ja henkilöstön määrän kehitys vuosina 2012–2019. Vuoden 2019 luvut ovat arvioita.

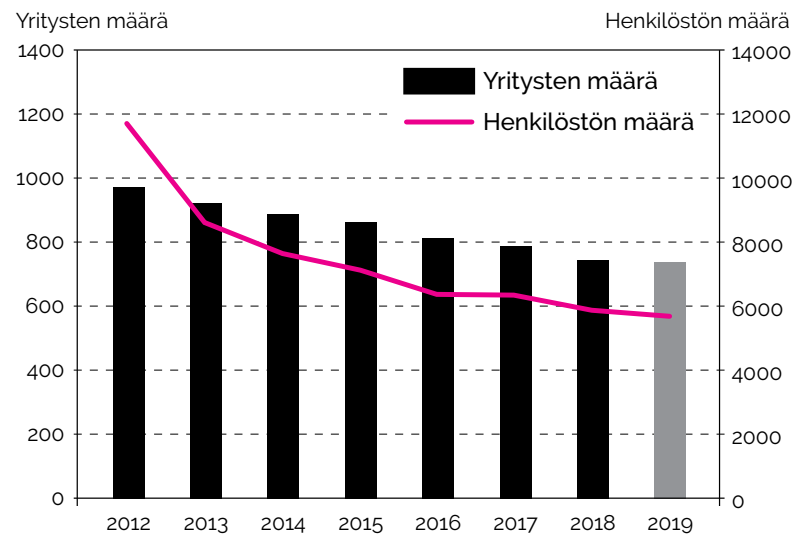
Lähteet:
Tilastokeskus ja Gt

Myös alan henkilötyövuosilla mitattu henkilöstömäärä laski. Vuonna 2018 ala työllisti Tilastokeskuksen mukaan 5 881 henkilöä (6 328 vuonna 2017). Vuonna 2019 arvioimme toimialan palkkasummatietojen perusteella henkilömäärän laskeneen noin 200 henkilötyövuodella noin 5 700 henkilötyövuoteen. Kun vuonna 2007 alalla työskenteli keskimäärin kymmenen henkilöä/yritys, on luku tämän hetken arvioimme mukaan laskenut noin kahdeksaan henkilöön.

Yrityksiä toimialalla vuonna 2018 oli 741. Tilaston yrityksistä suurin osa on mikroyrityksiä; lähes 80 prosenttia alan yrityksistä kuuluu pienimpään, alle viisi henkilöä työllistävään yritysluokkaan. Hieman karrikoidusti pyöristäen voidaan todeta, että 7 % alan yrityksistä työllistää 70 % alan henkilöstöstä.

Henkilöä kohden laskettu liikevaihto oli vuonna 2018 hieman yli 170 000 euroa, ja arvioimme mukaan se piti tasonsa myös vuonna 2019.

Toimialaluokituksen perustuva virallinen tilasto antaa valitettavasti painoalasta puutteellisen kuvan. Paitsi, että alan yritysten valitsema toimialaluokka voi olla vanhentunut ja sen vuoksi virheellinen, monet painotalot sijoittavat itsensä aivan muihin toimialaluokkiin.

Pakkauspainamista löytyy ainakin toimialaluokista 17 Paperin, paperi- ja kartonkituotteiden valmistus, 22 Kumi- ja muovituotteiden valmistus ja 25 Metallituotteiden valmistus. Digipainamista ja suurkuva- tulostamista tehdään muun muassa toimialaluokissa 82 Hallinto- ja tukipalvelut liike-elämälle, 74 Muut erikoistuneet palvelut liike-elämälle, 73 Mainostoiminta ja markkinatutkimus sekä 32 Muu valmistus. Nimenomaan näissä tilastoihin katoavissa painamisen muodoissa tapahtuu kasvua, joka ei näy painoalan virallisissa tilastoissa.

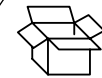
Konkurssin tehneiden yritysten määrä oli vuonna 2019 maltillinen, joskin konkurssiin menneiden yritysten henkilöstömäärä kasvoi edeltävästä vuodesta. Konkurssiin meni yhdeksän alan yritystä, jotka työllistivät yhteensä 166 henkilöä.

Ulkomaankauppa

Tullin ulkomaankauppatilaston toimialoittaisen luokittelun mukaan painoyritysten viennin arvo vuonna 2019 oli noin 110 miljoonaa euroa. Vienti supistui edeltävästä vuodesta merkittävästi (-26 %). Tilastokeskuksen liikevaihtokuvaajan mukaan toimialan vientiliikevaihto laski edeltävästä vuodesta 17,7 prosenttia, kun edeltävänä vuonna vientiliikevaihto kasvoi (+5,3 %).

Tullin ulkomaankauppatilaston tavaraluokituksen mukaan painotuotteiden vienti laski jopa 41,5 prosenttia edeltävästä vuodesta. Ulkomaankaupan tavaraluokittelun tulkinta on kuitenkin haastavaa, ja esimerkiksi painettu pakkaus ei lukeudu painotuotteisiin. Suuri pudotus selittyy ainakin osin sillä, että tilasto on sisältänyt lehtien kierrättämisen Norjan kautta, mikä nyt näyttäisi vähentyneen merkittävästi. Kun vuonna 2018 Norja oli tilaston mukaan vielä suurin viennin kohdemaana noin 24 miljoonan euron arvolla, oli vuonna 2019 viennin arvo Norjaan enää noin 7,5 miljoonaa euroa.

Euromääräisesti suurin vientimaa oli Ruotsi (viennin arvo 9,5 miljoonaa euroa). Vienti Ruotsiin on kuitenkin laskenut voimakkaasti jo usean vuoden ajan. Yli 5 miljoonan euron vientimaita ovat myös Venäjä ja Puola, joista jälkimmäinen nousi vientitilastossa jo kolmanneksi suurimmaksi vientimaaksi. Yli miljoonan euron vientimaista kasvua edeltävästä vuodesta kertyi Puolaan (+1 %), Yhdysvaltoihin (+56,8 %), Viroon (+7,5 %), Etelä-Koreaan (+920,6 %) sekä Ukrainaan (+54,6 %).

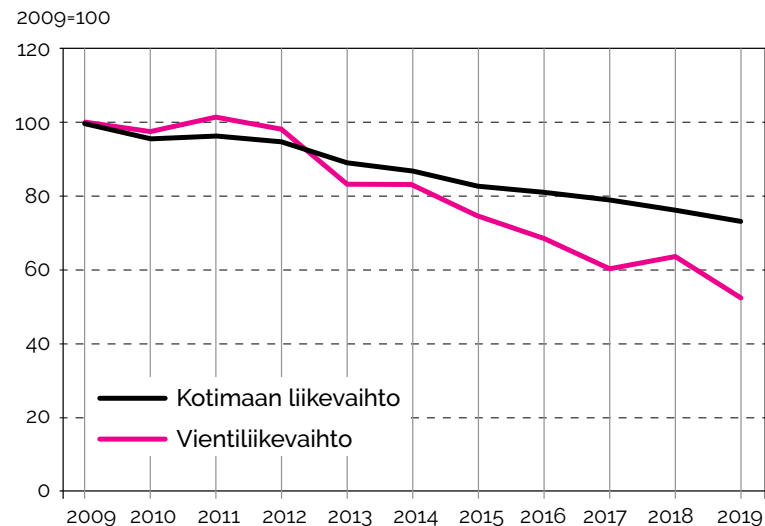

... Nimenomaan tilastoihin katoavissa painamisen muodoissa tapahtuu kasvua, joka ei näy painoalan virallisissa tilastoissa ...

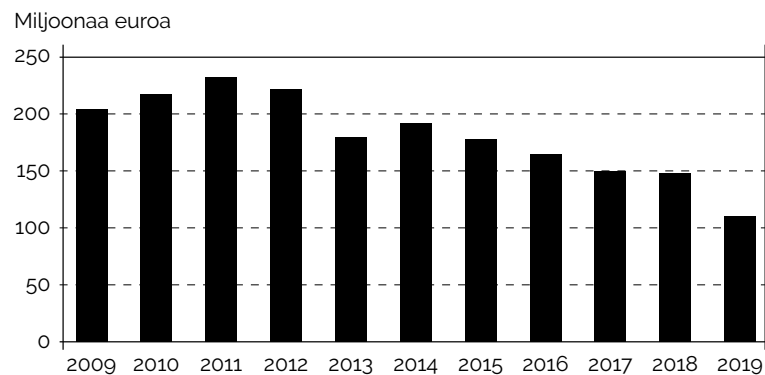
Painoalan kotimaan liikevaihdon ja vientiliikevaihdon kehitys

Lähde:
Tilastokeskus,
Teollisuuden
liikevaihtokuvaajat

Painotuotteiden vienti vuosina 2009–2019.

Lähde:
Tullitilasto

Painotuotteiden osalta Suomen kauppataase vuonna 2019 oli 69 miljoonaa euroa alijäämäinen. Suurin tuontimaa oli Ruotsi 27,5 miljoonalla eurolla. Tuonti on viime vuosina kasvanut etenkin kustannustasoltaan alhaisista maista, kuten Puolasta, Baltiasta ja Kiinasta. Suhteellisesti kasvu oli vahvaa etenkin Venäjältä (+378 %), jonka painoyritykset hyötyvät vuoden 2020 loppuun saakka EU:n ulkopuolisten, alle 22 euron

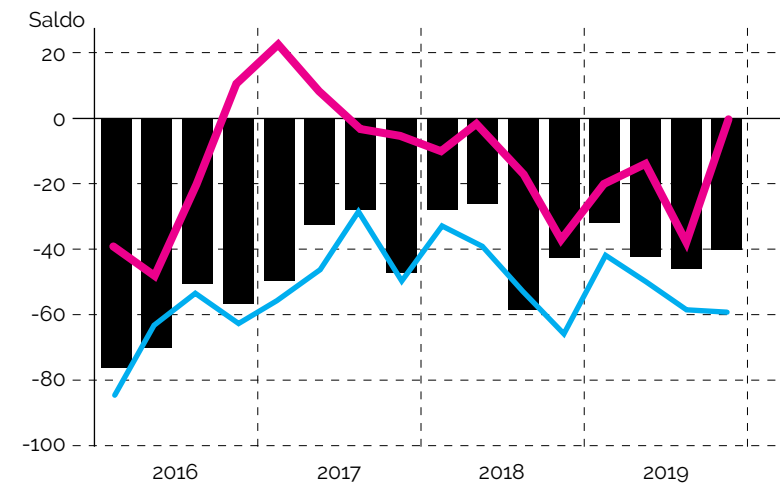
... Suurin vienti- ja tuontimaamme on Ruotsi ...

arvoisten tuotteiden arvonlisäverottomuudesta. Korkean kustannustason ja arvonlisäverotuksen ohella suomalaisten yritysten kilpailukyky lähialueilla on heikentynyt vahvan euron myötä.

Suhdannenäkymistä

Elinkeinoelämän keskusliitto EK tekee kuukausittain suhdanteista vaikiokyselyn. Neljä kertaa vuodessa kysely on hieman laajempi, ja silloin se julkaistaan myös suhdannebarometrin muodossa.

EK:n suhdannebarometrin mukaan yleiset suhdannenäkymät erityisesti teollisuudessa ovat heikentyneet talouskasvun hiivuttua. Tuoreimmassa, maaliskuun 2020 tilanteen kattavassa barometrissä näkymät ovat synkentyneet koronaviruksesta johtuen, vaikka maaliskuun alkupuolen vastauksien aikaan viruksen rajoitustoimenpiteet eivät vielä olleet alkaneet. Painamisen osalta barometrin mittaama suhdannenäkymien saldoluku seurasi talouden yleistä kehitystä vuonna 2019. Suhdannetilanne ja tilauskanta pysyttelivät negatiivisina, ja koronaviruksen myötä kevään ja kesän 2020 saldoluvut tulevat todennäköisesti olemaan ennätysalhaitset.

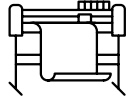
... Koronakriisin myötä kevään ja kesän 2020 saldoluvut tulevat todennäköisesti olemaan ennätysalhaitset ...

Painoalan suhdanteet vuosina 2016–2019.

Lähde:
EK:n suhdannebarometri,
tammikuu 2020

■ Tilauskanta
— Suhdannenäkymät
— Suhdannetilanne

... Liiton toiminta rahoitetaan jäsenmaksutuloilla ja sijoitusomaisuuden tuotoilla. Alentuneesta jäsenmaksutulosta huolimatta liiton tulos jäi 27 000 euroa ylijäämäiseksi ...

Graafinen Teollisuus ry:n toiminta

Liitto toimi vajaamiehityksellä vuonna 2019. Liittojohtaja Elias Erämajan ollessa toimivapaalla Valtiovarainministeriössä helmikuusta kesäkuuhun, liittojohtajan tehtävää hoiti pk-asiamies Annukka Ahopalo.

Liiton jäsenmäärä ja talous

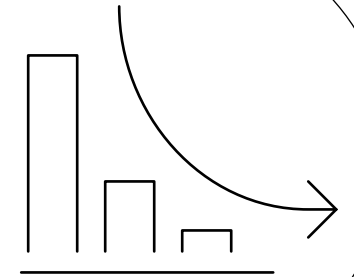
Liiton toiminta rahoitetaan jäsenmaksutuloilla ja sijoitusomaisuuden tuotoilla. Vuotuinen jäsenmaksu on viime vuosina perustunut jäsenyrityksen tuotannollisen henkilöstön edellisen vuoden vuosipalkkasummaan. Jäsenmaksu on 0,096 % tästä palkkasummasta.

Sitä mukaa kuin alan henkilö- ja yritysmäärä on laskenut, on myös liiton jäsenmaksutulo pienentynyt. Vuoden 2019 jäsenmaksutulo oli yhteensä 102 070 euroa.

Alentuneesta jäsenmaksutulosta huolimatta liiton tulos jäi 27 000 euroa ylijäämäiseksi. Tätä selittävät liiton edeltävää vuotta alhaisemmat menot sekä budjetoitua suuremmat sijoitustuotot.

Liiton taloudesta on tehty erillinen tuloslaskelma ja tase, joista on annettu tilintarkastajan lausunto.

Vuosi	Jäsen- yrityksiä	Jäsenmaksu- tulot	Jäsenmaksu keskimäärin /yritys
2009	166	252 731 €	1522 €
2010	159	203 662 €	1281 €
2011	235	195 184 €	831 €
2012	229	214 043 €	935 €
2013	219	196 008 €	916 €
2014	194	171 395 €	883 €
2015	185	147 244 €	796 €
2016	179	134 974 €	754 €
2017	166	127 755 €	770 €
2018	159	112 632 €	705 €
2019	153	102 070 €	667 €

Jäsenmäärän ja jäsenmaksutulojen kehitys vuosina 2009–2019.

... Alan osaamistarpeet ja laadukas koulutus työvoiman saatavuuden varmistamiseksi nousivat keskeisiksi teemoiksi ...

... Työehtosopimusneuvottelut käytiin täysimittaisina ja ne jatkuivat vuoden 2020 puolelle ...

Edunvalvonta

Syksyllä 2019 liitossa käynnistettiin strategiatyö toimialan edunvalvonnan painopisteiden hahmottamiseksi. Alan osaamistarpeet ja laadukas koulutus työvoiman saatavuuden varmistamiseksi nousivat keskeisiksi teemoiksi liiton agendalla. Työtä faktatiedon jakamiseksi toimialan ympäristövaikutuksista jatkettiin määrätietoisesti.

Vastuu työehto- ja koulutusasioista on Medialiitolla, mutta liitto valvoo jäsenyritystensä intressejä. Graafisen alan edunvalvontaa on lisätty myös Medialiitossa etenkin kansainvälisissä ja ympäristökysymyksissä. Liittojohtaja toimii Gt:n lisäksi Medialiitossa paitsi ekonomistina myös toimialajohtajana ja vastaa graafisen alan edunvalvontatyöstä molemmissa liitoissa.

Työehtokysymykset

Vuonna 2019 Suomessa käynnistyivät liittokohtaiset työehtosopimusneuvottelut, jotka osoittautuivat erittäin hankaliksi johtuen lähinnä sopimusosapuolten erimielisyyksistä kilpailukyky sopimuksen tulkintaan liittyen. Niin sanottu yleinen linja palkkaratkaisuksi saatiin aikaan vasta vuoden 2020 puolella.

Postin liikkeenluovutuksen aiheuttama työehtosopimuksen muutos paketti- ja verkkokauppaliiketoiminnan lajittelutoimintojen työntekijöiden kohdalla johti pitkiin neuvotteluihin, joiden aikana koettiin useita viikkoja kestänyt Posti- ja logistiikka-alan unioni PAU:n lakko mittavine tukilakkoineen. Postin lakko vaikeutti myös media- ja painoalan toimintaa.

Medialiiton ja Teollisuusliiton välisen media- ja painoalan työntekijöitä (aikaisemmin kirjatyöntekijöitä) koskevan työehtosopimuksen neuvotteluissa ei päästy sopimukseen optiovuoden käytöstä, joten työehtosopimusneuvottelut käytiin täysimittaisina ja ne jatkuivat vuoden 2020 puolelle.

Jakelu

Kuluttajille suuntautuva säännöllinen jakelutoiminta on kiihtyvässä negatiivisessa kierteessä. Tällä hetkellä jakelupalvelua tehdään monessa erillisessä prosessissa ja niiden välillä on paljon päällekkäisyyttä. Jakelutoimiala onkin nopeasti painumassa raskaasti tappiolliseksi kaikessa muussa paitsi pakettiliiketoiminnassa.

Uusi postilaki hyväksyttiin syyskuussa 2017. Sen mukaan jakelun järjestämisvastuu on pitkälti Posti Oyj:n harteilla; sen on kilpailutettava 1700 jakelualuetta yleispalvelujakelun varmistamiseksi.

Liiton näkemyksen mukaan yhdistämällä sanomalehtien varhais- ja päiväjakelut yhteiskunnan muihin jakelu- ja kuljetuspalveluverkostoihin voitaisiin koko maan kattava jakelu järjestää kustannustehokkaammin. Yhdistämispäätökset ovat kuitenkin Postin päätösvallassa. Oikeudenmukaisempaa olisi, että riippumaton julkinen taho toimisi jakelupalvelujen järjestäjänä ja ostaisi palveluita markkinatoimijoilta – Posti mukaan lukien – lainsäätäjän määrittelemän postipalvelutason mukaisesti. Tavoitteena täytyy olla yksi päivittäinen jakelu mahdollisimman varhain sekä harvaan asutuilla alueilla palvelutason tuottamisen tukeminen valtion ostopalveluilla.

Vuonna 2019 valtioneuvostossa käynnistettiin valtiosihteerivetoinen hanke jakelun uudistamiseksi. Myös Medialiitto on ollut edustettuna työryhmässä.

... Postin lakko vaikeutti myös media- ja painoalan toimintaa ...

... Tavoitteena täytyy olla yksi päivittäinen jakelu mahdollisimman varhain ...

... Vuonna 2020 yrityksiltä haetaan uutta rahoitusta hankkeen jatkamiseksi ...

Painetun paperin ympäristövaikutukset

Liitto on julkaissut ja lokalisoinut Suomessa brittiläisen Two Sides -hankkeen tuottamaa *Faktaa ja fiktiota painetusta paperista* -kirjasta, ja jakanut sitä alan yrityksiltä kerättyjen tukimaksujen turvin. Kirjasta on jaeltu peruskoulujen ja muiden oppilaitosten käyttöön SubjectAid-palvelun kautta. Opettajat ovat voineet tilata palvelusta faktakirjasta opetuskäyttöön ilmaiseksi.

Rahoitusta toiminnalle ei ollut enää vuonna 2019. Vuoden aikana materiaali kuitenkin päivitettiin, ja alan yritykset voivat sen avulla välittää ajanmukaista ympäristötietoa asiakkailleen ja muille sidosryhmilleen. Liitto on myös etsinyt vaihtoehtoisia jakelukanavia kirjasen kustannustehokkaaseen levittämiseen, ja vuonna 2020 yrityksiltä haetaan uutta rahoitusta hankkeen jatkamiseksi.

Fiktiota
Metsien määrä Euroopassa vähenee

Faktaa
Euroopan metsäala kasvaa 1500 jalkapallokentän verran joka päivä

Fiktiota
Paperi on ympäristön kannalta huono vaihtoehto

Faktaa
Paperi on yksi harvoista luonnostaan kestävästä kulutustavaroista

Fiktiota
Paperiteollisuuden kasvihuonekaasupäästöt ovat isot

Faktaa
Yli puolet paperiteollisuuden käyttämästä energiasta on uusiutuvaa – ja sen hiilijalanjälkikin on yllättävän pieni

Fiktiota
Paperiteollisuus tuhlaa vettä

Faktaa
Paperinvalmistus vaatii vettä, mutta kuluttaa sitä aika vähän

Fiktiota
Paperi ja painotuote ovat tuhlausta

Faktaa
Paperi on yksi maailman kierrätetyimmistä kulutustavaroista

Fiktiota
Digitaalinen viestintä on ympäristön kannalta parempaa kuin painettu

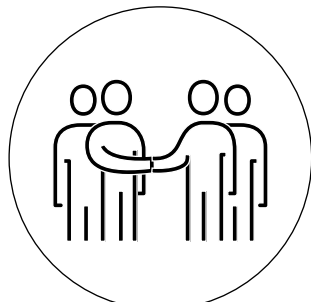
Faktaa
Myös digitaalisella viestinnällä on ympäristövaikutuksensa

Fiktiota
Vain digitaalista viestintää halutaan

Faktaa
Monet valitsevat edelleen painetun viestinnän

Fiktiota
Pakkaukset ovat tuhlausta ja tarpeettomia

Faktaa
Puukuitupakkaus suojaaa tuotetta ja vähentää hävikkiä – lisäksi se on kierrätettävä

**MEDIA
PÄIVÄ**

Jäsenpalvelut

Jäsenmerkki

Jäsenistön käytössä on liiton jäsenmerkki. Sitä voidaan käyttää vapaasti esimerkiksi jäsenten markkinoinnissa, nettisivuilla ja liiton toimitus-ehdotusosuuden yhteydessä.

Jäsenyys toimialaliitossa on osoitus vastuullisesta toiminnasta ja halusta osallistua alan yhteisen edunvalvonnan kustannuksiin oikeudenmukaisin jäsenmaksuperustein.

Mediapäivä

Medialiiton ja sen jäsenliittojen (Aikakausmedia, Graafinen Teollisuus, RadioMedia, Sanomalehtien Liitto, Suomen Kustannusyhdistys) yhteinen Mediapäivä on järjestetty vuodesta 2013 lähtien marraskuussa. Ajankohta haluttiin kuitenkin vuoden 2018 tapahtuman jälkeen siirtää alkuvuoteen, eikä sitä siis järjestetty vuonna 2019 lainkaan. Mediapäivä 2020 järjestettiin 30.1.2020.

Graafisen tuotannon laatusertifikaatti

Graafisen tuotannon laatusertifikaatti perustuu ISO 9001 -laatusertifikaatin kriteereihin, ja se on laajennettavissa ISO 9001 -sertifikaatiksi. Tarjouskilpailuissa se on ollut riittävä silloin, kun laatusertifikaattia on edellytetty.

Liiton oma laatusertifikaatti on työmäärältään kevyehkö ja hinnaltaan edullinen, ja myös pienet alan yritykset voivat sen suorittaa. Sertifikaatin kehitystyöstä ja auditoinnista vastasi myös vuonna 2019 Paavo Markkanen, Akilles Oy, Jyväskylä.

Vuonna 2018 ajanmukaistettu kriteeristö saatiin vuoden 2019 aikana voimaan kaikissa sertifioituissa yrityksissä. Myös uusi benchmarking-työkalu otettiin käyttöön.

Vuoden 2019 lopussa sertifikaatin suorittaneita yrityksiä oli yhteensä 28 ja voimassa olevia sertifikaatteja 9. Uusia sertifikaatteja ei kertomusvuoden aikana suoritettu.

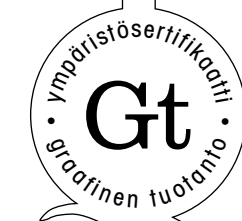
Graafisen tuotannon ympäristösertifikaatti

Ympäristöjärjestelmä on laatusertifikaatin ohella yrityksen keskeinen toiminnan kehittämisen työkalu. Organisaation laajuinen ympäristökäsikirja on avain yrityksen ympäristövaikutusten tunnistamiseen ja systemaattiseen vähentämiseen.

Graafisen tuotannon ympäristösertifikaatin kriteerit pohjautuvat ISO 14001 -ympäristöjärjestelmän vaatimuksiin, ja se on laajennettavissa ISO 14001 -sertifikaatiksi.

Liiton oma ympäristösertifikaatti on työmäärältään kevyehkö ja hinnaltaan edullinen, ja myös pienet graafisen alan yritykset voivat sen suorittaa. Ympäristösertifikaatin kehitystyöstä ja auditoinnista vastasi myös vuonna 2019 Paavo Markkanen, Akilles Oy, Jyväskylä.

Ympäristösertifikaatti on myönnetty viidelle yritykselle ja voimassa niistä neljässä. Vuonna 2018 ajanmukaistettu kriteeristö on käytössä kaikissa sertifioituissa yrityksissä. Kertomusvuoden aikana suoritettiin yksi uusi sertifikaatti.

Hiilijalanjäljen laskenta

Liitto kuuluu kansainväliseen Climate Calc -yhdistykseen, joka tarjoaa graafiselle alalle verkkopohjaista hiilijalanjälkilaskuria. Laskurilla voi laskea koko yrityksen sekä yksittäisen painotuotteen hiilijalanjäljen.

Tämän kansainvälisesti sertifioidun laskurin käyttö on jäsenyrityksille edullista. Laskuria käyttämällä yritys voi vahvistaa omaa ympäristöbrändiään sekä seurata toimintansa energiatehokkuutta ja verrata sitä muihin laskuria käyttäviin eurooppalaisiin yrityksiin.

Ulkopuolisina koulutettuina Climate Calc -konsultteina toimivat Akilles Oy ja Taimi Consulting sekä liiton ympäristöasiantuntija, ympäristötekniologiin perehtynyt tekniikan tohtori Pentti Viluksela.

Climate Calc -laskuriin voi tutustua tarkemmin yhdistyksen verkkosivuilla [fi.climatecalc.eu](https://www.fi.climatecalc.eu). Sivuilta löytyy tietoa myös sertifioiduista yrityksistä. Euroopan laajuisesti Climate Calc -sertifikaatin on suorittanut 44 graafisen alan yritystä, Suomessa voimassa olevia sertifikaatteja on kolme.

Joutsenmerkin uudistuviiin kriteereihin on tulossa vaatimuksia hiilijalanjäljen laskennasta. Se on jo nyt lisännyt kiinnostusta Climate Calc -sertifointia kohtaan.

Koulutustoiminta

Liiton koulutuksiin on ollut vuosi vuodelta vaikeampaa saada osallistujia. Tehostamalla koulutusyhteistyötä muiden liittojen ja Print&Media-lehden kanssa on jäsenille kuitenkin pystytty tarjoamaan laadukkaita koulutustapahtumia ja enenevässä määrin myös webinaareja.

Print&Media-lehden järjestämiin seminaareihin Gt:n jäsenet pääsevät mukaan edullisella jäsenhinnalla. Toukokuussa liiton kevätkokouksen yhteydessä järjestetty *Myyntiaamu* ja marraskuussa pidetty perinteinen *Taloussaamu* houkuttivat mukaan joukon liiton jäseniä.

Liiton jäsenet ovat myös voineet osallistua Medialiiton työmarkkina-osaston työsuhdekoulutuksiin. Keväällä järjestettiin webinaarit vaihtelevaa työaikaan tekevien, tarvittaessa töihin tulevien ja osa-aikaisten työehdoista sekä alan lomista. Syksyllä järjestettiin webinaari vuoden

2020 alussa voimaan astuvasta työaikalasta sekä käynnistettiin viisi-osainen webinaarisarja esimiehille. Sarjan ensimmäisessä osassa keskityttiin työsopimuksen tekemiseen ja työsuhteen ehtoihin ja toisessa osassa ratkottiin hankalia tilanteita. Sarja jatkuu keväällä 2020.

Tammikuussa jaeltiin jäsenistölle postitse tuttu ja toivottu *Työntantajan palkanmaksuopas*. Opas sisältää palkankorotusten ja palkkasidonnaisten maksujen lisäksi graafisen alan työehtosopimusten keskeisimmät palkka- ja työaikamääräykset.

Alan tilastointi ja toimialaseuranta

Liitto kerää tilastotietoa toimialan ja mainonnan kehityksestä. Keskeisimmistä tilastotiedoista laaditaan taulukoita ja graafeja sisältäviä toimialakatsaus.

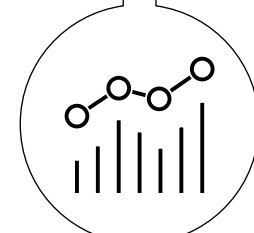
Tilastokeskus julkaisee toimialojen tilinpäätöstiedot hyvin pitkällä viiveellä; edellisen vuoden ennakkotiedot saadaan yleensä vasta syyskuussa ja vahvistetut tiedot noin vuoden viiveellä. Kuukausittain päivittyvät volyyymi- ja liikevaihtoindeksit, konkurssitilasto sekä ulkomaankaupan tilastot. Aiemmin Tilastokeskukselta tilattu yritysryhmittäinen katsaus liikevaihdoin ja henkilöstömäärän kehityksestä on toistaiseksi lopetettu.

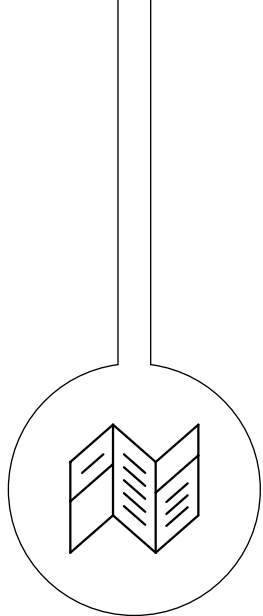
Lisäksi graafisen alan eurooppalainen kattojärjestö Intergraf kerää ja ylläpitää muun muassa kansainvälisiä paperin kulutus- ja hintatilastoja sekä seuraa postimaksujen ja arvonlisäverokäytäntöjen kehittymistä eri maissa. Myös nämä tiedot ovat jäsenyritysten käytettävissä.

Print&Media-lehti

Gt:n jäsenlehden Print&Median kustantajana toimii Print&Media Publishing Oy. Lehden toimitus työskentelee liiton toimistossa, ja yhteistyö liiton ja lehden kustantajan välillä on tiivistä. Lehden päätoimittajana toimii liittojohtaja Elias Erämaja.

Lehti ilmestyi vuonna 2019 kahdeksan kertaa painettuna ja lehden sähköinen uutiskirje joka perjantai. Verkkosivuillaan [pmlehti.fi](https://www.pmlehti.fi) julkais-

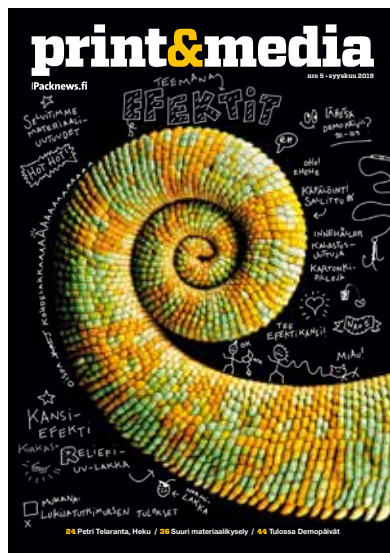

taan päivittäin graafisen viestinnän uutisia. Lisäksi Print&Media julkaisee vuosittain alalle tärkeitä tutkimuksellisia ja tilastollisia sisältöjä, kuten painobarometrin ja graafisen alan talouskatsauksen.

Print&Media Publishing Oy julkaisi vuonna 2019 myös pakkausalalle suunnattua uutissivustoa **packnews.fi**.

Mediatuotteiden lisäksi yhtiö järjestää alan seminaari- ja messutapahtumia. Vuonna 2019 yhtiö järjesti kaksi graafiselle alalle suunnattua seminaaria: toukokuussa *Myyntiaamu*- ja marraskuussa *Taloustaamu*-seminaarin. Molemmat tapahtumat onnistuivat hyvin; osallistujia kummassakin seminaarissa oli noin 70. Yhtiö on mukana järjestämässä myös *Sign, Print & Pack* -messuja, jotka järjestetään kahden vuoden välein. Vuosi 2019 oli messujen osalta välivuosi.

Print&Media Publishing Oy on sekä Graafinen Teollisuus ry:n että Aikakauslehtien liitto ry:n jäsen.

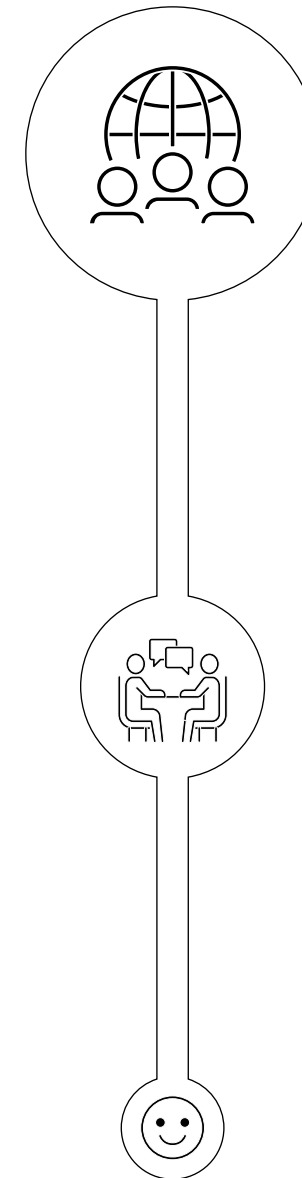
Kansainvälinen yhteistyö

Intergraf

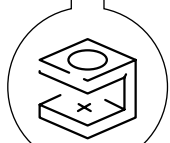
Alan eurooppalaisten toimiala- ja työnantajajärjestöjen kattojärjestönä toimii Intergraf (The European Federation for Print and Digital Communication). Sen tehtävänä on edistää ja valvoa alan etuja EU:ssa. Intergrafin jäseniä ovat 19 Euroopan maan toimialajärjestöt.

Intergrafin vuosikokous pidettiin toukokuun lopussa Lontoossa Ilossa-Britanniassa. Sääntömääräisten vuosikokousasioiden lisäksi järjestettiin jo vakiintuneeksi tavaksi muodostunut globaali *World Print and Communication Forum* -seminaari. Liittoa kokouksessa edusti hallituksen jäsen Teemu Pärnänen.

Intergrafin liittojohtajiston kokous järjestettiin syyskuun alussa Bordeaux'ssa Ranskassa. Liittoa kokouksessa edusti liittojohtaja Elias Erämaja.

... Voisitko
sinä toimia
tavarantarkastajana? ...

Tavarantarkastajat

Keskuskauppakamarin hyväksymistä graafisen alan tavarantarkastajista on akuutti pula. Pitkäaikainen paino-, repro- ja sitomotyön sekä valmistusmateriaalien tavarantarkastajana toiminut faktori Pertti Koskinen jäi eläkkeelle vuoden 2018 aikana eikä hänen korvaajaansa ole toistaiseksi löydetty. Tavarantarkastajina toimivat seuraavat henkilöt:

Paino-, repro- ja sitomotyöt sekä valmistusmateriaalit

Lasse Krogell, diplomi-insinööri, Grafcon Oy, Kirkkonummi
(auktorisointi puuttuu toistaiseksi)

Graafisen alan koneet

Kai Nieminen, diplomi-insinööri, Nastola

Lisätietoja tavarantarkastajaksi hakeutumisesta ja tavarantarkastajien yhteystietoja löytyy Keskuskauppakamarin verkkosivuilta.

Liiton jäsenistö ja hallinto

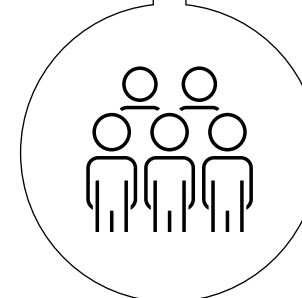
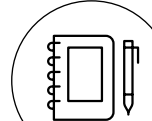
Jäsenistö

Graafinen Teollisuus ry:n jäsenmäärä oli kertomusvuoden alussa 159 ja sen päättyessä 149. Jäsenluettelo on toimintakertomuksen lopussa.

Vuoden 2019 aikana liittoon ei liittynyt uusia jäseniä.

Seuraavien yritysten jäsenyys liitossa päättyi vuoden 2019 aikana:

A & R Carton Oy, Inkeroinen
DM Print Oy, Jyväskylä
Helprint Oy, Mikkeli
JyriS Oy, Vantaa
Kirjapaino Arsmat Oy, Kuopio
Libris Oy, Helsinki
Painonet Oy, Helsinki
Painoryhmä Oy, Helsinki
Painotupa Oy, Oulu

... **Hallituksen
valitsemana
puheenjohtajana
toimi vuonna 2019
Jari Avellan** ...

Liittokokoukset

Graafinen Teollisuus ry:n kevätkokous pidettiin 8.5.2019 Technopoliksessa Espoon Otaniemessä. Samassa yhteydessä järjestettiin Print & Median *Myyntiaamu*-seminaari ja Ammattikorkeakoulu Metropolian tietoisu- ja työpaja graafisen alan insinöörikoulutuksesta. Kokous käsiteli sääntömääräiset asiat puheenjohtaja Ari-Veikko Tuovisen johdolla.

Liiton syyskokous järjestettiin 10.12.2019 Jyväskylässä Keski-suomalaisen vieraana. Kokouksen jälkeen nautittiin joululounas sekä tutustuttiin insinöörikoulutuksen mahdollisuuksiin Jyväskylässä. Kokous käsiteli sääntömääräisten asioiden lisäksi liiton nimenkirjoitusoikeuden liittyvän säännön muotoiluesityksen, ja sen puheenjohtajana toimi jälleen Ari-Veikko Tuovinen.

Hallitus

Vuoden 2018 syyskokouksessa valittiin liiton hallituksen erovuoroisista jäsenistä uudelleen kaksivuotiskaudeksi 2019–2020 hallinto- ja tuotantojohtaja Miia Lehtinen (Hämeen Kirjapaino Oy), toimitusjohtaja Teemu Pärnänen (Suomenselän Laminointi Oy), hallituksen puheenjohtaja Riku Suomalainen (LSB Yhtiö Oy), hallituksen puheenjohtaja Timo Tassi (Savon Paino Oy) sekä toimitusjohtaja Sauli Vuorinen (Painotalo Plus Digital Oy). Lisäksi hallitukseen valittiin uutena jäsenenä kaksivuotiskaudeksi 2019–2020 toimitusjohtaja Thomas Brusila (Jaakkoo-Taara Oy).

Hallitukseen kuuluivat vuonna 2019 lisäksi vuosiksi 2018–2019 valittuina toimitusjohtaja Jari Avellan (PunaMusta Oy), toimitusjohtaja Mikko Ilomäki (Kirjapaino Markprint Oy), johtaja Matti Käki (Alma Manu Oy), toimitusjohtaja Osmo Latvala (Latvala-Reilat Oy), toimitusjohtaja Janne Tilli (Ricoh Finland Oy) ja toimitusjohtaja Magnus Stenström (Waasa Graphics Oy).

Hallituksen valitsemana puheenjohtajana toimi vuonna 2019 Jari Avellan ja varapuheenjohtajina Mikko Ilomäki ja Magnus Stenström.

Liiton hallitus piti kertomusvuoden aikana järjestäytymiskokouksen lisäksi kuusi kokousta, joista kaksi toteutettiin sähköpostikokouksina.

Vaalivaliokunta

Vuoden 2018 kevätkokouksessa vaalivaliokuntaan valittiin toimitusjohtaja Marcus Magnusson (Star-Offset Oy), toimitusjohtaja Teemu Pärnänen (Suomenselän Laminointi Oy), toimitusjohtaja Sauli Vuorinen (Painotalo Plus Digital Oy) ja toimitusjohtaja Hannu Wahlbom (Suomen Kalenterit Oy).

Vuoden 2019 kevätkokouksessa vaalivaliokuntaan valittiin toimitusjohtaja Jarkko Hakola (Print&Media Publishing Oy), toimitusjohtaja Teemu Pärnänen (Suomenselän Laminointi Oy), toimitusjohtaja Ari-Veikko Tuovinen (Offsetpaino L. Tuovinen Ky) ja toimitusjohtaja Sauli Vuorinen (Painotalo Plus Digital Oy).

Tilintarkastaja

Vuosikokouksen valitsemana tilintarkastajana toimi Oy Tuokko Ltd, joka nimittää keskuudestaan päävastuullisen tilintarkastajan ja varatilintarkastajan.

Liiton henkilöstö

Graafinen Teollisuus ry:n liittojohtajana ja Medialiiton toimialajohtajana on toiminut valtiotieteiden maisteri Elias Erämaja. Pk-asiamiehenä on toiminut diplomi-insinööri Annukka Ahopalo. Ahopalo toimi vs. liittojohtajana Erämajan toimivapaan aikana 11.2.–7.6.2019.

Edustukset

ALVAR-neuvottelukunta:

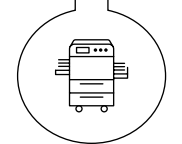
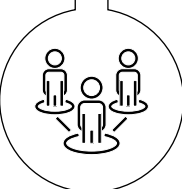
pk-asiamies Annukka Ahopalo (Graafinen Teollisuus).

Suomen kirjataiteen komitean hallitus:

pk-asiamies Annukka Ahopalo (Graafinen Teollisuus).

... **Liiton
henkilöstöön
kuuluivat
Elias Erämaja ja
Annukka
Ahopalo** ...

Säätiöt

Tekniikan museon säätiön valtuuskunta:
kirjapainoneuvos Pekka Salmén.

Media-alan tutkimussäätiön hallitus:
toimitusjohtaja Sture Udd (UPC Konsultointi Oy).

Medialiitto

Hallitus:
toimitusjohtaja Jari Avellan (PunaMusta Oy), 25.11.2019 saakka toimitusjohtaja Mikko Ilomäki (Kirjapaino Markprint Oy), 3.12.2019 alkaen Teemu Pärnänen (Suomenselän Laminointi Oy) sekä toimitusjohtaja Tenna Talvi-Pietarila (Suomalainen Lehtipaino Oy).

Työelämävaliokunta:
henkilöstöjohtaja Riikka Jaakkola (Gemalto Oy), tuotanto- ja hallintojohtaja Miia Lehtinen (Hämeen Kirjapaino Oy) sekä toimitusjohtaja Sauli Vuorinen (Painotalo Plus Digital Oy).

Vaalivaliokunta:
johtaja Matti Käki (Alma Manu Oy), toimitusjohtaja Teemu Pärnänen (Suomenselän Laminointi Oy) ja toimitusjohtaja Tenna Talvi-Pietarila (Suomalainen Lehtipaino Oy).

Johtoryhmä:
liittojohtaja Elias Erämaja ja hänen toimivapaansa aikana 11.2.-7.6.2019 vs. liittojohtaja Annukka Ahopalo (Graafinen Teollisuus).

... Toimialaliiton jäsenyys on merkki vastuullisesta toiminnasta ja halusta huolehtia alan yhteisistä asioista ...

Jäsenyritykset vuoden 2019 päättyessä

Yhteistyöjäsenet

Agfa NV, Suomen sivuliike, Espoo
CGI Suomi Oy, Helsinki
Docus Oy, Espoo
Kodak Oy, Vantaa
Neopost Finland Oy, Helsinki
Ricoh Finland Oy, Espoo
Sappi Finland Operations Oy, Lohja
Stora Enso Oyj, Helsinki
UPM Sales Oy, Helsinki
Xerox Oy, Espoo

Jäsenet

A aDigi Oy, Helsinki
Aikamedia Oy, Keuruu
A.J. Mattilan Kirjapaino Oy, Kempele
AKETA Finland Oy, Paippinen

Aleksi-paino Oy, Helsinki
Allone Print Oy, Ulvila
Alma Manu Oy, Tampere
A & R Carton Oy, Inkeroinen
Auraprint Oy, Turku

B Botnia Print Oy Ab, Kokkola

D Digihessu Oy, Espoo
Dokument-Tarra Oy, Joensuu

E Edita Prima Oy, Helsinki
Er-Pakkaus Oy, Hyllykallio
Eteenpäin Oy, Kotka
Eura Print Oy, Eura

F Flexolahti Oy, Lahti
Forsberg Printed Communication Oy Ab, Pietarsaari
Forssan Kirjapaino Oy, Forssa

G Gemalto Oy, Vantaa
GrafCon Oy, Kirkkonummi
Graftrio Oy, Helsinki

H Haipeli Oy, Oulu
Heidelberg Baltic Finland OÜ,
sivuliike Suomessa, Vantaa
Hokkipaino Oy, Salo
Hostmann-Steinberg Suomi Oy, Vantaa
HSS Media Ab, Vaasa
Hurtti-Paino Oy, Ulvila
Hämeen Kirjapaino Oy, Tampere
Hämeen Lehtipaino Oy, Hämeenlinna
Hämeen Sanomat Oy, Hämeenlinna
Hämeenlinnan Offset-Kolmio Paino Oy,
Hämeenlinna

I Ifolor Oy, Kerava
Ilkka-Yhtymä Oyj, Seinäjoki
Ilves-Paino Oy, Hämeenlinna
I-Mediat Oy, Seinäjoki
I-print Oy, Seinäjoki

J Jaakkoo-Taara Oy, Turku
Joutsen Paino Oy, Lappeenranta
JyriS Oy, Vantaa

K Kaakon Viestintä Oy, Mikkeli
Kajaanin Offsetpaino Oy, Kajaani
Kaleva Oy, Oulu
Kaleva365 Oy, Oulu
Keskisuomalainen Oyj, Jyväskylä
Keski-Suomen Painotuote Oy, Äänekoski
Keuruskopio Oy, Keuruu
Kiriprintti Oy, Helsinki
Kirjapaino Antti Välikangas Oy, Kokkola

Kirjapaino Hermes Oy, Tampere
Kirjapaino Markprint Oy, Lahti
Kirjapaino Ässä Oy, Vaajakoski
Kirjapaino Öhrling Oy, Tampere
KM-Paperi Oy, Helsinki
KPK Yhtiöt Oyj, Kokkola
Kuva-Pirkka Oy, Tampere

L Lalli Oy, Pori
Lapua-Säätiö, Lapua
Latvala-Reilat Oy, Espoo
Lehtisepät Oy, Jyväskylä
Loiston Oy Ab, Helsinki
LSB Yhtiö Oy, Helsinki
Länsi-Pohjan Kirjapaino Oy, Kemi

M manroland Nordic Finland Oy, Vantaa
Mariehamns Tryckeri Ab, Maarianhamina
Marva Media Oy, Rauma
Merkopaino Oy, Helsinki
MK Print Lahti Oy, Lahti
M&P Paino Oy, Lahti

N Nekapaino Oy, Pirkkala
Next Print Oy, Helsinki
Nitova Oy, Helsinki
Oy Nord Print Ab, Helsinki
Nordic Label Oy Ab, Helsinki
Nordic Morning Group Oyj, Helsinki

O Offset Ulonen Oy, Tampere
Offsetpaino L. Tuovinen Ky, Kuopio
Offsetpaino Westman Oy, Kotka
Oriveden Kirjapaino Oy, Orivesi
Otavan Kirjapaino Oy, Keuruu

P PackageMedia Oy, Inkeroinen
Paino Tarkat Oy, Pori
Painojussit Oy, Kerava
Paino-Kaarina Oy, Kaarina
Painokaksikko Oy, Helsinki
Painokiila Oy, Nummela
Painonet Oy, Helsinki
Painopirtti Oy, Helsinki
Painotalo Plus Digital Oy, Lahti
Painotalo Seiska Oy, Iisalmi
Oy Painotalo tt-urex Ab, Porvoo
Painotalo Varteva Oy, Vaasa
Paintek Pihlajamäki Oy, Helsinki
Paletti Oy, Hämeenlinna
Papermark Oy, Hämeenlinna
Papyrus Finland Oy, Vantaa
Pekan Offset Oy, Helsinki
PK-paino Oy, Tampere
Pogostan Sanomat Oy, Ilomantsi
Pohjolan Palvelut Oy, Oulu
Print&Media Publishing Oy, Helsinki
Printmark Oy, Porvoo
PunaMusta Oy, Joensuu
PunaMusta Media Oyj, Joensuu
Pyhäjärven Sanomat Oy, Pyhäsalmi
Pyhäjärvisseudun Paikallislehti Oy, Eura
Päijät-Paino Oy, Lahti

R Rannikon Lautupaino Oy, Vihanti
Rauman Offsetpaino Oy, Rauma
Rovaniemen Painatuskeskus Oy, Rovaniemi

S Sanomalehti Karjalainen Oy, Joensuu
Savilahden Kirjapaino Ky, Mikkeli
Savion Kirjapaino Oy, Kerava
Savon Paino Oy, Varkaus

Scanseri Oy, Helsinki
SidontaPlus Oy, Helsinki
Oy Silverprint Ab, Sipoo
SL-Mediat Oy, Tampere
St Michel Print Oy, Mikkeli
Starcke Oy, Eura
Star-Offset Oy, Helsinki
Suomalainen Lehtipaino Oy, Kajaani
Suomen Kalenterit Oy, Helsinki
Suomen Kehyspaino Oy, Nummela
Suomenselän Laminointi Oy, Keuruu
Sälekarin Kirjapaino Oy, Somero

T T. Nieminen Oy, Piispanristi
T.A. Sahalan Kirjapaino Oy, Helsinki
Taittopalvelu Yliveto Oy, Jyväskylä
Teroteam Oy, Mikkeli
Tikkurilan Paino Oy, Vantaa
TNprint Oy, Helsinki
T-Print Ky, Hyvinkää
Trinket Oy, Helsinki

U Unigrafia Oy, Helsinki
UPC Konsultointi Oy, Vaasa
Uutisposti Ky, Imatra

V Viestipaino Oy, Tampere
Vuoliainen Oy, Riihimäki

W Waasa Graphics Oy, Vaasa
WRH Global Nordic Oy, Helsinki

X Xeikon Nordic Oy, Tukholma

Ulkoasu: Annukka Ahopalo
Painopaikka: Waasa Graphics Oy

*... Kiitos
jäsenyydestä! ...*

Gt

graafinen teollisuus ry

Eteläranta 10, 00130 Helsinki

Elias Erämaja, puh. 040 747 1854, elias.eramaja@medialiitto.fi

Annukka Ahopalo, puh. 040 503 1161, annukka.ahopalo@graafinenteollisuus.fi

www.graafinenteollisuus.fi

